

REPERE ALE EVOLUȚIEI COMERȚULUI EXTERIOR AL ROMÂNIEI (1950-1970)

Asist.univ.drd. Salanță Mihaela
Universitatea "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca
Facultatea de Științe Economice și Gestiune a Afacerilor

Abstract: At the end of Second World War the world and Europe had been divided into spheres of influence. Eastern Europe was included under the soviet dominance. The entire evolution of all the Eastern European countries was marked by this reality. The eastern bloc had its own way of development, based on the centrally planned economy, after the soviet model. The foreign trade of these countries, and of course of Romania, was influenced by the soviet tutelage. Most of the foreign trade was orientated toward COMECON markets and the Soviet Union decided what merchandise would be the object of trade

Key words: sphere of influence, foreign trade, COMECON, centrally planed economy, Romania

O dată cu sfârșitul celui de al doilea război mondial, a fost din ce în ce mai clar că împărțirea continentului european în sfere de influențe a devenit realitate. Stalin și-a creat propriul său imperiu, din state satelit, în cadrul căruia problemele principale vizau natura controlului sovietic și pârghiile prin care acesta era realizat. Deși statele din sfera de influență sovietică și-au păstrat identitatea, trebuiau să respecte hotărârile și directivele venite de la Kremlin. Motivele au fost multiple, dintre care putem aminti

- ◇ forța armatei sovietice,
- ◇ metodele impuse de Partidul Comunist sovietic,
- ◇ regimul dur, polițienesc,
- ◇ și nu în ultimul rând, unele contracte economice bilaterale inechitabile.

Prin aceste măsuri s-a dorit uniformizarea regimurilor politice din statele, care în timpul războiului, luptaseră în tabere adverse: Ungaria, România și Bulgaria de partea germanilor, Polonia, Cehoslovacia și Iugoslavia, de partea sovieticilor.

Atât pentru Europa Estică, cât și pentru Uniunea Sovietică, anii care urmat sfârșitului războiului, și până la începutul anilor '50 au fost ani foarte dificili. Printre evenimentele care au marcat această perioadă, se numără: respingerea Planului Marshall, blocada Berlinului, reacții ale comuniștilor în Italia și Franța, adică în interiorul Europei Occidentale. Aceste acțiuni neavând efectul dorit, au provocat o anumită stare de opoziție față de Uniunea Sovietică, au impulsionat atitudinea ostilă a Iugoslaviei față de aceasta și exista pericolul ca această atitudine să se extindă.

Dată fiind situația Stalin s-a văzut nevoit să ia anumite măsuri, iar într-o primă fază, a catalogat acțiunile în cauză, ca fiind amenințări directe la adresa intereselor sovietice. Ulterior, probabil din dorința de a contracara desfășurarea în viitor a unor acțiuni similare, a făcut primii pași în vederea creării unor structuri de integrare, atât în plan economic (CAER, creat în 1949), cât și în plan militar (Pactul de la Varșovia va fi creat abia mai târziu, în 1955). Moartea lui Stalin a marcat un punct de cotitură, atât în istoria Uniunii Sovietice, cât și în ceea ce privește, restul lumii.

Secțiunea Teorie economică – Relații economice internaționale

Pentru o mai bună imagine asupra blocului estic, și implicit asupra economiei românești, vom încerca să analizăm care a fost situația în interiorul sferei de influență sovietică.

Cea mai mare parte a țărilor Europei de Est a pus în aplicare, într-o formă sau alta, următoarele principii: apropierea colectivă a mijloacelor de producție, cu excepția, la început, a micilor exploatații agricole, a micilor artizani și a micilor comercianți; subordonarea economiei guvernelor și organismelor de planificare de natură sovietică, ele însele controlate de Comitetul Central al Partidului Comunist; integrarea în CAER. Cu toate aceste încercări de nivelare în interiorul Europei Estice, fiecare țară a tins să-și afirme o anumită originalitate.

Până la moartea lui Stalin în 1953, blocul estic s-a prezentat în fața Europei ca o un monolit. Fiecare țară satelit era mai mult sau mai puțin o replică, la o scară mai mică, a Uniunii Sovietice, și toți avansau în același ritm - ritmul Moscovei, cel puțin teoretic și ca imagine. Sub această fațadă “unitară” au apărut, însă, primele tendințe de divizare.

Când Iugoslavia s-a rupt de blocul sovietic și a rămas totuși o țară comunistă, numeroși lideri din celelalte state comuniste ar fi dorit să facă același lucru. Puțin după moartea lui Stalin, asupra statelor satelit adia un vânt de revoltă. Greve și rebeliuni au stârnit valvă în mai multe state și au devenit atât de grave încât autoritățile sovietice, încă putere ocupantă, au fost nevoite să recurgă la forța militară pentru a le înăbuși. Evenimentele politice, din țările blocului estic, ale acestei perioade nu fac obiectul acestui demers, astfel că în continuare vom acorda atenție aspectelor economice.

Pentru o mai bună perspectivă asupra evoluției comerțului exterior al României, considerăm necesare prezentarea câtorva tendințe manifestate la nivel mondial și la nivel regional.

Tabel nr.1 Ratele de creștere a exporturilor și importurilor de mărfuri

	1950-1960		1960-1970		1950-1970	
	Exp	Imp	Exp	Imp	Exp	Imp
Mondial	6,50	6,42	9,21	9,06	7,48	7,36
Țări dezvoltate	7,15	6,46	10,14	10,21	8,29	8,04
Țări Central și Est Europene	11,91	12,58	8,53	8,17	10,05	10,18
Țări în curs de dezvoltare	3,62	4,65	6,68	5,98	4,54	4,62

Sursa: UNCTAD - Handbook of statistics/*Growth rates of merchandise exports and imports* (www.unctad.org)

În ceea ce privește economia mondială se poate observa ușor tendința ascendentă a ratelor de creștere, datorită faptului că toate economiile naționale, la începutul anilor '50 depășiseră deja perioada de reconstrucție și refacere economică. Se poate observa că țările Central și Est Europene au avut o rată a creșterii exporturilor și importurilor mai mare decât cea a țărilor dezvoltate (grup ce cuprinde atât Europa Occidentală cât și SUA și Canada) în deceniul 5, dar situația s-a inversat în deceniul următor. Oricum în perioada analizată, 1950-1970, ritmul de creștere al exporturilor, respectiv importurilor de mărfuri, al țărilor central și est europene a fost mai accelerat decât cel al țărilor dezvoltate, adică al blocului vestic. Una dintre explicații fiind aceea că statele est-europene au pornit de mult mai în spate decât celelalte state europene.

În valori absolute evoluția exporturilor României în perioada 1962-1970, a fost următoarea:

Tabel nr.2 Evoluția exporturilor României

	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Val. (mil.\$)	818	915	1000	1102	1186	1386	1496	1633	1851
Rata de creștere (%)	-	11,85	9,28	10,2	7,62	16,83	7,93	9,15	13,34

Sursa: *Statistical Yearbook 1970*, Statistical Office of the United Nation, New York, 1971, p.405

Din datele de mai sus, se observă creșterea exporturilor totale ale României în perioada 1962-1970, ceea ce se înscrie în evoluția normală a unei economii naționale. Ritmurile anuale de creștere ale exporturilor sunt ritmuri relativ ridicate, mai rapide decât ritmurile înregistrate la nivel mondial, dar mai scăzute decât cele ale țărilor dezvoltate, cel puțin în deceniul 6.

Analiza orientării comerțului exterior al României

Fluxurile economice ale estului au fost reorientate dinspre vest spre est datorită implicării Uniunii Sovietice în procesul de planificare economică al sateliților săi și impunerii sistemului proprietății de stat, specifice economiei socialiste sovietice.

Planificarea economică centralizată a Europei estice a fost realizată cu ajutorul specialiștilor sovietici și cu ajutorul unor economiști pregătiți la Moscova. Deoarece comerțul era parte integrantă a planificării centralizate, cei care luau decizii în acest sens au determinat prin decizii administrative schimbarea direcției comerțului dinspre vest spre est.

Datorită planificării centralizate, țările Europei Estice au produs și au exportat acele produse pe care le dorea Uniunea Sovietică. De exemplu, Uniunea Sovietică a obligat Cehoslovacia, prin acorduri pe termen lung, să crească producția de mașini grele, echipamente și arme în loc să se urmeze planurile inițiale cehe pentru o industrie diversificată.

Asemenea comerțului și legăturile financiare au fost redirecționate dinspre vest spre est. Unul dintre factorii determinanți ai acestei reorientări a fost declararea monedele naționale ale țărilor estice neconvertibile. În plus fluxurile de capital, îndeosebi cel privat, au fost grav perturbate de naționalizarea investițiilor străine. Așa cum am arătat mai devreme, Uniunea Sovietică și aproape toți sateliții săi au fost eligibili pentru asistența fondului sau a BIRD, și au respins ajutorul oferit prin Planul Marshall. În absența altor posibilități și oportunități, principala sursă de finanțare externă pentru Europa estică au fost creditele oferite de Uniunea Sovietică pentru achiziționarea de materii prime și echipamente din interiorul Uniunea Sovietică.

În interiorul blocului estic, tutela Moscovei se poate observa și în ceea ce privește orientarea comerțului exterior al statelor membre. Principalii parteneri comerciali ai țărilor membre CAER au fost celelalte state central și est europene. Gradul de dependență de piețele CAER a fost unul foarte ridicat pentru toate aceste țări, cea mai dependentă fiind Bulgaria, la polul opus situându-se RDG (la momentul respectiv nu avea relații comerciale cu CAER). Bulgaria exporta spre piețele CAER, în anul 1955 mărfuri în valoare de 194 mil.\$, reprezentând 84.5% din totalul exporturilor sale și importa de pe aceeași piață, mărfuri în valoare de 180 mil.\$, adică 83,8% din totalul importurilor sale.

Secțiunea Teorie economică – Relații economice internaționale

În medie în anii '50 și '60, țările membre CAER îndreptau spre celelalte state membre aproximativ 50-60% din totalul exporturilor lor, iar spre Europa Occidentală între 10 și 30%.

Cea mai deschisă spre occident, dintre țările comuniste a fost România. Iată în plus, câteva date statistice, privind exporturile și importurile țării noastre, în câțiva ani, aleși aleator din perioada 1950-1970.

Tabel nr.3 Exporturile României (valoare și ponderea în totalul exporturilor)

	1958		1960		1965		1967		1969	
	Mil.\$	%	Mil.\$	%	Mil.\$	%	Mil.\$	%	Mil.\$	%
Exporturi spre:										
Europa Occidentală	84	17,9	151	21,2	255	23,2	409	29,7	465	28,7
Europa Centrală și Estică	327	70	480	67,3	718	65,3	722	52,5	877	54,1

Sursa: UNCTAD – Handbook of Statistics / *Value and shares of merchandise exports and imports* (www.unctad.org)

Tabel nr.4 Importurile României (valoare și ponderea în totalul importurilor)

	1958		1960		1965		1967		1969	
	Mil.\$	%	Mil.\$	%	Mil.\$	%	Mil.\$	%	Mil.\$	%
Importuri din:										
Europa Occidentală	83	15,7	158	22,2	364	30,8	752	44,2	753	39,3
Europa Centrală și Estică	400	75,7	489	68,8	695	58,7	785	46,1	911	47,6

Sursa: UNCTAD – Handbook of Statistics / *Value and shares of merchandise exports and imports* (www.unctad.org)

Din prezentarea și analiza datelor de mai sus se poate observa încercarea de apropiere față de Europa Occidentală, manifestată de România, dar principalul partener comercial a rămas blocul răsăritean.

În ceea ce privește exporturile spre piața estică, se observă că acestea în mărime absolută au crescut, dar ponderea lor în totalul exporturilor a scăzut, până în 1969 cu aproximativ o treime. Același lucru se poate afirma și despre importurile de pe piețele CAER.

În ceea ce privește relațiile cu blocul vestic, lucrurile stau puțin diferit, odată cu creșterea în mărime absolută, asistăm și la o creștere a ponderii acestora în total, ceea ce indică apropierea pe care am menționat-o ceva mai devreme.

În tabelul următor sunt prezentați primii trei parteneri comerciali ai României, atât pe relația de export cât și pe cea de import.

Tabel nr. 5 Topul primilor trei parteneri comerciali

	Exporturi			Importuri		
	ȚARA	VAL	%	ȚARA	VAL	%
1962	RFG	61.940.000	7,57	RFG	85.137.000	9,04
	IT	35.203.588	4,30	IT	37.247.680	3,95
	FR	22.113.756	2,70	GBR	25.601.514	2,72
1963	IT	62.136.412	6,80	RFG	76.833.000	7,52
	RFG	57.389.000	6,27	IT	41.850.000	4,09
	FR	34.274.608	3,75	GBR	33.233.438	3,25
1964	RFG	77.186.000	7,72	RFG	86.894.000	7,44
	IT	54.927.584	5,49	FR	42.871.712	3,63
	FR	28.984.408	2,90	GBR	23.462.712	2,00
1965	RFG	84.261.000	7,65	RFG	123.225.000	11,44
	IT	61.190.516	5,55	IT	47.204.016	4,38
	GBR	31.399.688	2,85	FR	43.789.648	4,07
1966	IT	81.793.568	6,90	RFG	151.640.000	12,32
	RFG	80.305.000	6,77	FR	50.082.848	4,12
	GBR	42.467.972	3,58	IT	46.261.296	3,56
1967	IT	100.606.608	7,21	RFG	254.280.000	16,45
	RFG	94.443.008	6,77	IT	82.175.352	5,32
	GBR	70.579.520	5,06	FR	81.811.632	5,29
1968	RFG	112.177.008	7,64	RFG	196.276.000	12,20
	IT	79.116.512	5,38	IT	84.199.040	5,23
	GBR	62.089.704	4,23	GBR	76.620.736	4,74
1969	RFG	127.813.008	7,83	RFG	200.123.008	11,49
	IT	99.241.376	6,08	IT	75.234.968	4,32
	GBR	59.919.556	3,67	FR	71.778.736	4,12
1970	RFG	169.888.000	9,18	RFG	211.294.000	10,78
	IT	134.994.544	7,29	FR	82.016.280	4,18
	GBR	55.619.816	3,00	IT	78.925.936	4,03

Sursa: Statistical Division of United Nations, (www.unstat.org)

Analiza structurii comerțului exterior al României pe grupe de mărfuri,

România și-a exportat produsele, cu precădere, în RFG, Franța, Italia și Marea Britanie. Distribuția a fost următoarea:

- *alimente și animale vii* spre Italia – cele mai mari exporturi, din punct de vedere valoric, au fost cele din 1970 – 65.767.360 dolari, urmate de cele din 1969 – 52.877.368 dolari și 1967 – 43.900.244 dolari, în timp ce spre Marea Britanie cele mai mari exporturi au fost cele din 1967 – 43.655.676 dolari iar spre RFG, tot în 1967 – 30.456.000 (de fapt, în anul 1967 – această categorie de produse a reprezentat 40% din exporturile României spre țările occidentale considerate);
- *materiale crude, necomestibile, exclusiv combustibili* spre Italia – între 1962 și 1970 volumul valoric a crescut de peste 2,5 ori (de la 16.617.927 dolari la 42.163.100 dolari) și spre RFG – în aceeași perioadă volumul valoric al

exporturilor aproape că s-a dublat (de la 17.084.000 dolari la 32.927.000 dolari);

- *combustibili minerali, lubrifianți și materiale derivate* spre Franța și RFG, spre prima țară menționată exportul cel mai mare a fost înregistrat în 1968, în valoare de 26.013.454 dolari, iar spre a doua țară menționată cel mai mare export a fost înregistrat în 1964, în valoare de 25.886.000 dolari;
- *mărfuri manufacturate clasificate mai ales după materia primă* spre RFG (1969 – 25.869.000 dolari), Italia (1970- 16.174.865 dolari) și Marea Britanie (în 1968 și 1969 valori aproximativ egale de peste 14 milioane dolari).

Analizând datele, putem concluziona că atâta timp cât *războiul rece* a continuat, comerțul Est-Vest a rămas nesemnificativ ca procentaj în totalul comerțului mondial. Deși atât Europa Estică cât și cea Occidentală au favorizat lărgirea comerțului și au făcut pași în această direcție, SUA și Uniunea Sovietică au continuat, din motive politice, să refuze orice schimbare majoră în relațiile economice est-vest. Marile economii ale superputerilor le-au permis acestora să nu fie foarte influențate de avantajele economice potențiale ale interacțiunii decât mai micii și orientații spre comerț parteneri ai lor și mai influențați de predominanța preocupărilor politice și de securitate.

BIBLIOGRAFIE:

1. Boniface, P. *Relațiile Est-Vest 1945-1991*, Institutul European, Iași, 2001.
2. CalvacoreSSI P. *Politica mondială după 1945*, București, Ed. Alfa, 2000.
3. CIA *Handbook of Economic Statistics 1988*
4. Defarges, P. M. *Relațiile internaționale după 1945*, Institutul European, Iași, 2001.
5. DePorte, A. *Europe between superpowers*, New Haven, Conn., 1979
6. Spero, J. E. *The Politics of International Economic Relations, Fourth Edition*, London, Routledge, 1994.
7. *** *United Nation Statistical Yearbook 1970*, Ediția 22, New York, 1971
8. *** *United Nation Statistical Yearbook 1979/80*, Ediția 31, New York, 1981